

Urban, Wacław

„Z dziejów Szydłowca. Materiały sesji popularnonaukowej”, red. Zenon Guldon, Szydłowiec 1993 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 84/4, 535-536

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Nowy Sącz został miastem w 1292 r. z łaski króla czeskiego Wacława II. Wśród średniowiecznych mieszkańców było to sporo Niemców.

Średniowieczne środowisko kościelne omówił Jan K r a c i k, szkolnictwo zaś Jan K r u k o w s k i. W tym ostatnim szkicu bardzo ciekawe są działalność w Sączu niemieckiego literata Frowina (zm. 1351) oraz proces polonizacji miejscowego szkolnictwa w XV w.

Sztukę gotycką opracowali Z. B e y e r s d o r f i B. K r a s n o w o l s k i, a F. K i r y k podsumował średniowiecze szkicem "Stolica ziemi sądeckiej".

Czasy Odrodzenia, reformacji i kontreformacji omówił głównie Franciszek L e ś n i a k (obszar, zasiedlenie, władze miejskie, życie gospodarcze), i uczynił to wzorcowo. Szczególnie ciekawe fragmenty dotyczą kariery szlacheckiej rodziny Straszów. Czasem jednak "i dobry Homer się zdrzemnął", a Leśniak błędzi pisząc "Szarysy" zamiast Szarysza (s. 382) lub "Renesli" miast Revexla czy Revesla.

Na równym Leśniakowi poziomie stoi bardzo wyważony i obiektywny szkic Jana K r a c i k a "Kontreformacja i katolicka reforma". Interesujący jest tu szczególnie fragment o bractwach religijnych (s. 420-423). Niewielkie zastrzeżenia nasuwa artykuł Jana K r u k o w s k i e g o o oświacie renesansowej. (na s. 444-445 "szkolne" błędy w łacinie). Ogólnie biorąc życie ludzi szkoły przedstawiono ciekawie, a jej program nauczania z 1608 r. należy do wyjątków (s. 458). Również stwierdzenie, że szkoła sądecka miała w XVII w. ustępy (kiedy dokładnie?) należy do równych ciekawostek jak to — co stwierdziłem w księgach sądów kościelnych — że nauczyciele krakowscy już w pierwszej połowie XVI w. spali w koszulach nocnych. Na s. 460 znajdziemy cenne dane dotyczące współpracy szkół sądeckich z cechami, a za to dane o szkołach "antytrynarskich" na s. 478 są plotką.

Sztukę renesansu i manieryzmu omówili znów Z. B e y e r s d o r f i B. K r a s n o w o l s k i, podobnie jak później sztukę baroku.

Część ostatnią zatytułowano "W kręgu kultury sarmackiej", a napisał ją głównie Tadeusz O p a s (zniszczenia, mieszkańcy, produkcja, zmiany ustrojowe). Do s. 585 można dodać, że w ustach Żydów "nasza ulica Żydowska" znacząco dzielnice, a nie ulicę żydowską.

Dobrze że przy okazji barokowej oświaty Krukowski opisał szkołę żydowską, ale dlaczego postawił ją na pierwszym miejscu? Tenże interesująco omówił opiekę społeczną. Andrzej W a s i a k naszkicował stosunek miasta do Konfederacji Barskiej.

W Aneksie Zbigniew W o j a s omówił heraldykę Sącza, a Stanisław C y n a r s k i i Alicja F a l n i o w s k a - G r a d o w s k a dali zestawienie "Szlachta urzędnicza w Nowym Sączu". Jest to pożyteczne rozwinięcie wykazów urzędników publikowanych pod redakcją Antoniego G ą s i o r o w s k i e g o, ale np. dlaczego występują tu "podstarostowie" a nie podstarościowie (s. 782) i "podwojewództwo" zamiast podwojewódzich (s. 787)? Dlaczego pominięto też burgrabich zamku sądeckiego? Np. 13 lutego 1644 r. był nim Krzysztof Lachowski (Archiwum Państwowe w Krakowie, *Castrensia Sandecensia* 51, s. 143).

Indeksy nie należą do najmocniejszych stron księgi. Na s. 798 trzeba tu uładzić sprawy ks. Frankowica, a na s. 832 Szarysza. Ogólnie biorąc książka jest jednak wielka nie tylko objętością.

W.U.

Z dziejów Szydłowca. Materiały sesji popularnonaukowej, red. Zenon G u l d o n. Wydawcy: Burmistrz miasta Szydłowca, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, Szydłowiec 1993, s. 82.

Estetycznie wydana broszura z materiałami sesji na temat Szydłowca dowodzi żywotności regionalnych badań historycznych prowadzonych na Kielecczyźnie. Pięć zamieszczonych w niej tekstów dotyczy wybranych aspektów przeszłości Szydłowca i ma stanowić pierwszy krok do opracowania pełnej monografii dziejów tego miasta.

J. W i j a c z k a przedstawił zwięzły zarys losów miasta w okresie przedrozbiorowym. Z ciekawszych wątków warto odnotować rolę Żydów, Szkotów i Włochów w życiu należącego początkowo do Odrowążów,

potem do ich bocznej linii — Szydłowieckich, a od połowy XVI w. do Radziwiłłów miasta. Zachowane fragmenty ksiąg cechowych pozwalają na określenie rodzajów i zasięgu produkcji rzemieśniczej, gdzie szczególnie znaczenie miały wyroby z żelaza, szkła i kamienia.

Handel Szydłowca w XVI-XVIII w. jest przedmiotem atykułu Z. G u l d o n a i J. W i j a c z k i. Na uwagę zasługuje wykorzystanie znajdujących się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie ksiąg komór celnych w Brześciu Litewskim i Grodnie. Na tym tle interesująco wygląda rola Szydłowca w kontaktach handlowych z Wielkim Księstwem Litewskim.

W. K o w a l s k i poświęcił swój tekst inskrypcjom-grafittom. Ich zaskakujące bogactwo w rejonie Szydłowca daje asumpt do stwierdzenia, iż w tym zakresie jest to jeden z wyróżniających się ośrodków Polski przedrozbiorowej.

W okresie powstań XIX w. Szydłowiec znalazł się w głównym nurcie działań zbrojnych i tymi zagadnieniami zajął się W. C a b a n. Aktywność miasta poświadcza pokaźna kontrybucja nałożona przez władze carskie po powstaniu styczniowym, znacznie wyższa niż na miasta okoliczne.

Wydawnictwo zamyka rozprawka J. P i w k a kreśląca obraz Szydłowca na podstawie opisów historyczno-statystycznych miasta z lat 1820 i 1860 przechowywanych w Archiwum Państwowym w Radomiu. Drugi z tych opisów załączono w formie aneksu.

Tę pożyteczną, w znacznym stopniu materiałową, publikację wypada pochwalić także z punktu widzenia praktyki wydawniczej. Ukazała się w tempie błyskawicznym, co potwierdza tezę, iż na tzw. niesłusznie prowincji wydaje się często szybciej i nie gorzej pod względem technicznym niż w głównych ośrodkach życia naukowego.

W.J.

József B ö l ö n y, *Magyarország kormányai 1848-1992*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1992, s. 487.

W działach recenzji i not bibliograficznych polskich czasopism naukowych, książki węgierskie — głównie z powodów językowych — pojawiają się niezwykle rzadko. Tym bardziej należy zwrócić uwagę na pracę niezbędną dla każdego zajmującego się dziejami Europy Środkowej i Wschodniej, monarchii Habsburgów, czy Węgier, szczególnie, że korzystanie z niej nie wymaga gruntownej znajomości tego trudnego języka. Jest to co prawda czwarte już (I wyd., Budapeszt 1978) wydanie pracy prof. J. B ö l ö n y e g o, ale pierwsze pozbawione ograniczeń cenzuralnych, poświęconej 59 węgierskim rządom, od rządu Lajosa Batthyény'ego z roku 1848 do działającego od maja 1990 gabinetu Józsefa Antalla.

Skomplikowany na pozór układ książki w rezultacie ułatwia znalezienie potrzebnej informacji. Wprowadzenie (s. 19-69) przedstawia podstawy prawne działania węgierskiej władzy wykonawczej oraz zarys dziejów politycznych 1848-1992. Jest to jednak tylko wstęp do zasadniczej części książki.

Rozdział "Gabinety" składa się z dwóch części. Pierwsza (s. 70-112) stanowi chronologiczny przegląd poszczególnych rządów, z podanym w układzie alfabetycznym składem ministerialnym. Natomiast na s. 113-183 gabinety uszeregowane są alfabetycznie według nazwisk premierów (od Andrassy Gyula do Wenckheim Béla). Składy ministerialne są w tym przypadku ułożone według resortów: od ministra spraw wewnętrznych (*belugyminiszter*) po wyznań i oświecenia publicznego (*vallás és közoktatásügyi miniszter*).

Dodatek do tego rozdziału (s. 184-186) zawiera składy "kontrowolucyjnych" rządów a Arad i Szeged (V-VIII 1919) oraz wykaz urzędników odpowiedzialnych za poszczególne teki z czasu kryzysu gabinetowego w IX-X 1848.

Rozdział drugi (s. 187-241) zawiera wykaz poszczególnych stanowisk i resortów z wymienionymi w kolejności chronologicznej urzędnikami — od premierów, zastępców prezesów rady ministrów (1944-1990), ministrów stanu (1945-1965, 1988-90), ministrów do bezpośredniego kontaktu z władzą przez "stałe" minister-